Acta Geographica Silesiana, 16/2 (46)
INoZ UŚ, Sosnowiec, 2022, s. 5–19

CC BY ND

ISSN 1897–5100

Nadieżda A. Ozierowa[1], Tadeusz Szczypek[2]

[1]Instytut Historii Nauk Przyrodniczych i Techniki im. S. I. Wawiłowa RAN, ul. Bałtijskaja 14, 125315 Moskwa, Rosja; e-mail: ozerova-nad@yandex.ru
[2]Uniwersytet Śląski, Instytut Nauk o Ziemi, ul. Będzińska 60, 41-200 Sosnowiec, Polska; e-mail: bajkal58@wp.pl

Pamięci Waleriana Afanasjewicza Snytko

18.01.1939–02.12.2021

Озерова Н. А., Щипек Т. **Памяти Валериана Афанасьевича Снытко**. Представлен жизненный и профессиональный/научный путь известного российского физикогеографа Валериана А. Снытко, который скончался 2 декабря 2021 года после тяжелой болезни. В. А. Снытко изучал географию на географическом факультете МГУ имени М. В. Ломоносова. После окончания вуза в 1961 году поступил на работу в Институт географии Сибири и Дальнего Востока АН СССР (с 2005 г. – Институг географии им. В. Б. Сочавы СО РАН) в Иркутске, пройдя все ступеньки научной карьеры: с лаборанта до директора института. В 2005 году, после 44 лет работы в Иркутске, переехал в Москву, где в течение 16 лет, с 2005 г., проработал в Институте истории естествознания и техники им. С. И. Вавилова РАН. В то же время в течение нескольких лет был сотрудником географического факультета МГУ им. М. В. Ломоносова. В. А. Снытко считается основателем сибирской ландшафтно-геохимической школы.

Ozerova N. A., Szczypek T. **In memory of Valerian Afanasyevich Snytko**. The life and professional/scientific path of the famous Russian physical geographer Valerian A. Snytko. who died on December 2, 2021 after a serious illness, is presented. V.A. Snytko studied geography at the Faculty of Geography of Lomonosov Moscow State University. After graduating from the university in 1961, he went to work at the Institute of Geography of Siberia and the Far East of the Academy of Sciences of the USSR (since 2005 – The V. B. Sochava Institute of Geography of the Siberian Branch of the Russian Academy of Sciences) in Irkutsk, having gone through all the steps of a scientific career from a laboratory assistant to the director of the institute. In 2005, after 44 years of work in Irkutsk, he moved to Moscow, where for 16 years, since 2005, he worked at the Institute of the S. I. Vavilov Institute for the History Science and Technology of the RAS. At the same time, for several years he was an employee of the Faculty of Geography of Lomonosov Moscow State University. V. A. Snytko is considered the founder of the Siberian landscape-geochemical school.

Słowa kluczowe: Walerian A. Snytko, Moskwa, Irkuck, Instytut Geografii im. W. B. Soczawy SO RAN, Instytut Historii Nauk Przyrodniczych i Techniki im. S. I. Wawiłowa RAN, Wydział Geograficzny Moskiewskiego Uniwersytetu Państwowego

Ключевые слова: Валериан А. Снытко, Москва, Иркутск, Институт географии им. В. Б. Сочавы СО РАН, Институт истории естествознания и техники им. С. И. Вавилова РАН, Географический факультет Московского государственного университета

Key words: Valerian A. Snytko, Moscow, Irkutsk, V. B. Sochava Institute of Geography of SB RAS, S. I. Vavilov Institute for the History of Science and Technology of RAS, Faculty of Geography of Moscow State University

Zarys treści

Przedstawiono drogę życiową i zawodową/naukową znanego rosyjskiego geografa fizycznego Waleriana A. Snytko, który zmarł 2 grudnia 2021 roku po ciężkiej chorobie. Studiował geografię na Wydziale Geograficznym Moskiewskiego Uniwersytetu Państwowego. Po studiach rozpoczął w 1961 roku pracę w Instytucie Geografii Syberii i Dalekiego Wschodu AN ZSRR (od 2005 r.: Instytut Geografii im. W. B. Soczawy SO RAN) w Irkucku: od stanowiska laboranta po dyrektora instytutu. W 2005 roku, po 44 latach pracy w Irkucku, przeniósł się do Moskwy, gdzie od 2005 roku – przez 16 lat – pracował w Instytucie Historii Nauk Przyrodniczych i Techniki im. S. I. Wawiłowa RAN. W tym samym czasie był też przez kilka lat pracownikiem Wydziału Geograficznego MGU. Jest uważany za twórcę syberyjskiej szkoły krajobrazowo-geochemicznej.

2 grudnia 2021 r. po ciężkiej chorobie zmarł w Moskwie znany rosyjski geograf, specjalista w dziedzinie geografii fizycznej i geochemii krajobrazów, doktor habilitowany nauk geograficznych (*доктор географических наук*), profesor, członek korespondent Rosyjskiej Akademii Nauk, wielki przyjaciel Polski – Walerian Afanasjewicz Snytko.

Dzieciństwo i młodość

Walerian Afanasjewicz urodził się w 1939 r. w wiosce Białynicze (*Белыничи*) w obwodzie mohylewskim na Białorusi. Był najmłodszym dzieckiem w rodzinie przewodniczącego wiejskiego stowarzyszenia konsumenckiego – Afanasija Ignatowicza Snytko, który pochodził z wioski Mokrowicze, położonej w odległości 7 km od Białynicz. Po ukończeniu szkoły handlowej w Mińsku wrócił do rodzinnej wsi, w której mieszkał około 10 lat, zanim poznał swoją przyszłą żonę. Wiera Michajłowna Oriechowskaja była o 10 lat młodsza od męża. Urodziła się ona w 1915 roku w Białyniczach i pracowała jako telefonistka na poczcie.

22 czerwca 1941 r. rozpoczęła się Wielka Wojna Ojczyźniana i już 1 lipca tego roku Afanasij Snytko został powołany do wojska. Po wyzwoleniu Białynicz wiosną 1944 roku, rodzina dostała wiadomość, że zginął on w lutym 1942 roku w walkach pod Starą Russą.

W czasie wojny prywatny drewniany dom w Białyniczach, gdzie mieszkała rodzina Snyt-

ków, spłonął. Później na jego zgliszczach postawiono przywieziony z innego miejsca dom, który zachował się do dzisiaj.

Walerian miał dwóch braci: starszy Żenia urodził się w 1934 r., średni Misza – w 1937 r. Bracia wyrastali na zdrowych i silnych chłopców. Latem chodzili do pracy w kołchozie. Walerian był raczej słabego zdrowia, więc zostawał w domu i pilnował gospodarstwa: troszczył się o krowę, świnie, kury, zajmował się ogrodem.

W Białyniczach były dwie szkoły: białoruska i rosyjska. Gdy przyszedł czas pójść do pierwszej klasy, Walera postanowił, że będzie się uczył w szkole rosyjskiej. Tak się złożyło, że zdecydowana większość nauczycieli w tej szkole przybyła tu z innych stron. Wszyscy oni byli bardzo dobrze przygotowani do takiej pracy. Kółek zainteresowań w szkole nie było, natomiast pracowała w niej wspaniała nauczycielka geografii – Natalia Siemionowna Nowikowa. Dzięki niej Walera bardzo wcześnie zaczął się interesować geografią.

Od wczesnych lat życia Walerian chciał poznawać świat i zjawiska, na które ludzie zazwyczaj nie zwracają większej uwagi. Często odwiedzał bibliotekę wiejską i szkolną, skąd wypożyczał książki o tematyce geograficznej i na ich podstawie poznawał np. losy znanych podróżników: M. Przewalskiego, F. Magellana, J. Cooka. Latem ulubionym zajęciem chłopca były wyprawy do lasu i na bagna po grzyby i jagody.

Przyjęcie na Uniwersytet Moskiewski i studia na wydziale geograficznym

Mimo nienajlepszego zdrowia Walera starał się dobrze uczyć. W 1956 r. ukończył szkołę ze złotym medalem, który dawał prawo wstępu do szkół wyższych bez egzaminów. Młody człowiek stanowczo pragnął wyjechać do Moskwy i wstąpić na wydział geograficzny Moskiewskiego Uniwersytetu Państwowego im. M. W. Łomonosowa. Członkowie komisji przyjęli kandydata bez egzaminów. Rozmowę z abiturientem prowadził Julian Glebowicz Sauszkin.

Gdy tylko został studentem, Walerian Snytko od razu związał się z Katedrą Geografii Fizycznej ZSRR. W tamtych latach głównym profesorem w katedrze była Maria Alfredowna Głazowskaja, którą Walerian Afanasjewicz uważał za swego prawdziwego nauczyciela i z którą utrzymywał kontakty aż do jej śmierci w roku 2016. W 1958 r., będąc studentem III roku, W. Snytko postanowił, że swoją pierwszą pracę kursową będzie pisał właśnie u M. A. Głazowskiej, i wybrał temat związany z zainteresowaniami pani profesor: jeziora Bałchasz i Ałakol.

Duże znaczenie miały i dużo czasu w życiu studenckim zajmowały, oczywiście, letnie praktyki: po I roku studenci jeździli na Kaukaz, po II – na Krym. Później, w latach 1959–1960, wydział geograficzny zorganizował Ekspedycję Daurską. Podczas pobytu na Zabajkalu, Walerian Afanasjewicz zakochał się w tym kraju. Na V roku, podczas zimowej praktyki ogólnogeograficznej, W. A. Snytko poznał swoją przyszłą żonę: meteorologa Galinę Nikołajewnę Martjanową.

Spotkanie z Wiktorem Borysowiczem Soczawą i przeprowadzka do Irkucka

W 1960 roku dyrektor Instytutu Geografii Syberii i Dalekiego Wschodu Wiktor B. Soczawa przyjechał do Moskwy, by spośród absolwentów moskiewskich uniwersytetów wybrać pracowników naukowych, najchętniej panów. Otwarty w 1957 roku instytut potrzebował botanika, zmarzlinoznawcę i geografa fizycznego. Razem z botanikiem Jurijem Olegowiczem Miedwiediewem i zmarzlinoznawcą Giennadijem Pietrowiczem Skrylnikowem, geograf W. A. Snytko otrzymał zaproszenie na rozmowę kwalifikacyjną. W. B. Soczawa przeprowadził z tymi studentami V roku przyjazną dyskusję, był zadowolony z kandydatów i następnie przysłał

dokumenty, by na ich podstawie panowie mogli pojechać do Irkucka.

Praca w Instytucie Geografii Syberii i Dalekiego Wschodu Syberyjskiego Oddziału Akademii Nauk ZSRR

W 1961 roku Walerian A. Snytko obronił, wykonaną pod kierunkiem M. A. Głazowskiej, pracę dyplomową i udał się do Irkucka. Po upływie roku przeprowadziła się do niego Galina Nikołajewna. W 1963 r. w młodej rodzinie przyszedł na świat ich pierworodny syn – Andriej.

Będąc w trakcie studiów aspiranckich, W. A. Snytko podjął pracę na wydziale geograficznym Irkuckiego Uniwersytetu Państwowego.

Obszar badań, którymi zajmował się w Irkucku W. A. Snytko, obejmował Zabajkale, zlewnię Bajkału, południową część Środkowej Syterii i – w mniejszym stopniu – Syberię Zachodnią. Tematyka badań była związana z geochemią krajobrazu i kartografią oraz ogólnymi problemami geografii fizycznej.

Pierwsze badania uczonego dotyczyły poznania geochemicznych właściwości geosystemów tajgowych obszaru nad Angarą. Wyniki tych prac znalazły swoje odzwierciedlenie w rozprawie kandydackiej (doktorskiej) „Cechy krajobrazowo-geochemiczne południowej tajgi ciemnej w dolnej części doliny Angary" (*Ландшафтно-геохимические особенности южной темнохвойной тайги Нижнего Приангарья*) (1966), wykonanej pod kierunkiem M. A. Głazowskiej, oraz w zespołowej monografii „Południowa tajga obszarów nadangarskich" (*Южная тайга Приангарья*) (1969).

W Instytucie Geografii Syberii i Dalekiego Wschodu Walerian Afanasjewicz stopniowo pokonywał wszystkie szczeble kariery naukowej: od starszego laboranta do dyrektora. W. B. Soczawa zwrócił uwagę na uczonego, który jako jeden z pierwszych spośród młodzieży obronił pracę kandydacką. W latach 1966–1967 W. A. Snytko otrzymał polecenie zorganizowania laboratorium geochemii krajobrazu, które, oczywiście, utworzył i którym kierował do 1999 r.

W roku 1968 r. W. B. Soczawa podał swoją kandydaturę w celu wyboru do grona akademików i poprosił Waleriana Afanasjewicza o przeprowadzenie kampanii wyborczej. Młody uczony z powodzeniem wykonał to polecenie. W tym samym roku, po wyborze Soczawy do grupy akademików, Walerian Snytko został mianowany zastępcą dyrektora do spraw nauki i na tym stanowisku przepracował 31 lat – do 1999 roku.

Od 1968 roku Walerian Afanasjewicz zaczął wyjeżdżać za granicę: razem z żoną był w Paryżu, gdzie zastały ich tam zamieszki studenckie. Niejednokrotnie jeździł do Czechosłowacji, Polski, Bułgarii, ale na Węgry – mało. W 1972 r. razem z W. W. Worobjowem i K. N. Misiewiczem uczestniczył w pracach XXII Międzynarodowego Kongresu Geograficznego w Kanadzie. Już na początku lat 1970. uczony zaczął brać udział w pracach Rady Naukowo-Technicznej do Spraw Ochrony Środowiska (w ramach RWPG). W 1975 r. nawiązał współpracę między swoim instytutem i Uniwersytetem Warszawskim.

Pełniąc obowiązki zastępcy dyrektora do spraw nauki, Walerian Afanasjewicz opiekował się aspirantami, którzy zostali przyjęci do instytutu. W tym celu w grafiku pracy uczonego istniał określony czas: w czwartek po obiedzie. Co tydzień Snytko spotykał się z aspirantami, omawiał z nimi prace: co zostało wykonane i co trzeba jeszcze zrobić. Dzięki takiemu podejściu w ciągu wielu lat pracy Waleriana Afanasjewicza w instytucie, spośród 35 aspirantów prace przygotowało i obroniło 30, przede wszystkim z geochemii krajobrazów i z geografii fizycznej, chociaż były też rozprawy z kartografii. Z kolei 5 uczniów Waleriana Afanasjewicza uzyskało stopień doktora habilitowanego (*доктор наук*).

Według Waleriana Snytko, najważniejsze – podczas przygotowywania młodych specjalistów – było znalezienie i sformułowanie tematu zgodnie z zainteresowaniami i upodobaniami

aspirantów. Tylko w takim przypadku człowiek może zorganizować sobie pracę w ciągu trzech lat i z powodzeniem obronić rozprawę. W praktyce uczonego bywały przypadki, kiedy tematyka prac kandydackich była rozwijana w dalszych badaniach jego uczniów, i oni zajmowali się wybraną problematyką całe życie. Uderzającymi przykładami takich badaczy są Jurij Michajłowicz Siemionow i Nina Daniłowna Dawydowa.

Obowiązki Waleriana Afanasjewicza nie ograniczały się tylko do opieki nad aspirantami. On uczestniczył w co najmniej dwu ekspedycjach (trwających łącznie do 4 miesięcy) w każdym sezonie badań terenowych. W czasie tych wyjazdów ukształtował się swoisty „szkielet" badawczy: w początkowych etapach brał w nich udział krajobrazoznawca A. A. Krauklis, pracowali liczni geomorfolodzy i botanicy, natomiast W. A. Snytko i inni pracownicy zajmowali się geochemią krajobrazów.

Jednocześnie Walerian Snytko kierował pracą stacji badawczych, w których skład, oprócz bazy, wchodziły obiekty terenowe – transekty, poprowadzone, na przykład, w odpowiedni sposób z wierzchołka grzbietu do dna doliny. Instytut Geografii Syberyjskiego Oddziału RAN w różnym czasie dysponował kilkoma takimi stacjami: stepową Charanorską w Zabajkalu (była czynna od roku 1958 do lat 1980.), południowej tajgi Nadangarska (pracowała w latach 1964–1975), 2 stacje w Kotlinie Minusińskiej – stepowa Nowonikołajewska i tajgowa Leńska (działają od 1970 r.). Później pod kierunkiem W. A. Snytko pracowano na stacjach założonych w granicach Kańsko-Aczyńskiego Kompleksu Paliwowo-Energetycznego (KATEK). Jedna z nich: lasostepowa stacja Bieriozowska, utworzona w 1981 roku, działa do dzisiaj.

Galina Nikołajewa bardzo rzadko uczestniczyła we wspomnianych ekspedycjach razem z mężem, ponieważ zajmowała się inną tematyką. Bywała jednak zarówno na stacji Charanorskiej, jak i na innych. Starszego syna rodzice początkowo wysyłali na okres letni do babci na Białoruś. W 1976 r. urodził się młodszy syn – Igor, i obu chłopców rodzice zaczęli brać ze sobą na stacje terenowe.

Dzięki kierowaniu pracami stacji W. A. Snytko utworzył nowy kierunek naukowy – stacjonarne badania krajobrazowo-geochemiczne. Prowadzone na stacjach obserwacje dostarczały obszernego materiału do poznania zróżnicowania i dynamiki ciekłej, twardej, gazowej oraz ożywionej fazy materii, charakteru zależności między geosystemami. Pozwoliło to na stworzenie graficznych modeli przestrzenno-czasowego zachowania mobilnych form materii tajgowych i stepowych geosystemów Syberii. Rezultaty tych badań zostały uogólnione w monografii przygotowanej przez Waleriana A. Snytko „Geochemiczne badania metabolizmu w geosystemach" (*Геохимические исследования метаболизма в геосистемах*) (1978), która wniosła znaczny wkład w rozwój kompleksowej geografii fizycznej.

W. A. Snytko uogólnił doświadczenia krajobrazowo-geochemicznej analizy strukturalno-funkcjonalnej organizacji geosystemów i w roku 1984 roku przedstawił pracę habilitacyjną (*на соискание учёной степени доктора географических наук*) „Problemy dynamiki materii w geosystemach południowych regionów Syberii" (*Проблемы динамики вещества в геосистемах южных регионов Сибири*). Obrona miała miejsce na wydziale geograficznym MGU. Konsultantami naukowymi byli: M. A. Głazowskaja i zmarły W. B. Soczawa. W 1986 r. W. A. Snytko uzyskał tytuł naukowy profesora.

Stwierdzone, w wyniku wieloletnich badań W. A. Snytko i jego uczniów oraz podobnie myślących uczonych, prawidłowości migracji, transformacji i funkcjonowania geosystemów tajgi, lasostepu i stepu zostały przestawione w monografiach „Materia w geosystemach stepowych" (*Вещество в степных геосистемах*) (1984), „Analiza krajobrazowo-geochemiczna geosystemów KATEKi" (*Ландшафтно-геохимический анализ геосистем КАТЭКа*) (1987), „Wykorzystanie przyrody i ochrona środowiska w zlewni Bajkału" (*Природопользование и охрана среды в бассейне Байкала*) (1990), „Trendy procesów krajobrazowo-geochemicz-

nych w geosystemach południowej Syberii" (*Тренды ландшафтно-геохимических процессов в геосистемах юга Сибири*) (2004) i in. Zatem W. A. Snytko był twórcą syberyjskiej szkoły krajobrazowo-geochemicznej.

Pierwsza korespondencyjna znajomość między W. A. Snytko a geografem Tadeuszem Szczypkiem i botanikiem Stanisławem Wiką z Uniwersytetu Śląskiego została nawiązana w roku 1986, kiedy ci ostatni zwrócili się z pytaniem do IG SO RAN o możliwość publikacji niewielkiego artykułu w irkuckim czasopiśmie „Gieografija i prirodnyje resursy". Pozytywnie odpowiedział właśnie Walerian Afanasjewicz, a artykuł ukazał się niebawem na łamach tego czasopisma. W początkowych latach 1990. Walerian pomógł – na prośbę wspomnianych pracowników UŚ, przekazaną przez Jurija Bolesławowicza Trzcińskiego z Instytutu Skorupy Ziemskiej SO RAN, który akurat wracał z Katowic do Irkucka – skompletować materiał ma temat warunków przyrodniczych Bajkału. Pierwsze osobiste spotkanie W. A. Snytko z polskimi kolegami miało miejsce w maju 1996 roku, kiedy Walerian Afanasjewicz wraz z małżonką Galiną przyjechali do Katowic na konferencję o tematyce eolicznej, zorganizowaną przez Wydział Nauk o Ziemi UŚ. Od tego momentu rozpoczęła się ścisła i intensywna współpraca między Instytutem Geografii w Irkucku a WNoZ UŚ w Sosnowcu, która trwała wiele lat. Jej tematyka obejmowała głównie kształtowanie się krajobrazów eolicznych oraz rozwoju rzeźby eolicznej na wybrzeżu Bajkału i w wybranych miejscach na obszarze Zabajkala, a także antropogenicznych przemian krajobrazów na wspomnianych terenach Syberii i w Polsce (Wyżyna Śląska, Wyżyna Krakowsko-Wieluńska, Pustynia Błędowska).

W ten sposób Walerian Snytko otworzył wspomnianym uczonym z WNoZ UŚ drzwi do Wschodniej Syberii i nad Bajkał, które to obszary dotąd były dla nich praktycznie niedostępne (gwoli ścisłości należy wspomnieć, że polski współautor tego tekstu, jeszcze przed znajomością z W. Snytko był dwukrotnie w Irkucku i nad Bajkałem, ale w innym celu i z ograniczonymi możliwościami przemieszczania się).

Pierwszy wyjazd Polaków do Irkucka miał miejsce już w lipcu 1996 roku, kiedy uczestniczyli w wyprawie na Olchon. Odtąd podobne wyjazdy organizowano co 2–3 lata, czasem co rok, a w ekspedycjach w różne części wybrzeża Bajkału, do Kotliny Barguzińskiej, na Zabajkale brali udział nie tylko pracownicy Instytutu Geografii SO RAN, ale też Instytutu Skorupy Ziemskiej SO RAN oraz Uniwersytetu Buriackiego z Ułan-Ude. Po wyjeździe Waleriana Afanasjewicza do Moskwy, wyprawy o analogicznym charakterze były przez kilka lat kontynuowane przez Instytut Skorupy Ziemskiej SO RAN.

Walerian Afanasjewicz brał też udział we wspólnych badaniach terenowych np. na terenie Boru Buzułuckiego (organizator A. A. Czibiliow) koło Orenburga, czy na obszarach piaszczysto-jeziornych Polesia Białoruskiego (organizatorzy: I. I. Pirożnik i B. P. Własow) i w południowej Polsce (fot. 1–7). Rezultatem tej wieloletniej owocnej i przyjaznej współpracy jest seria książek oraz artykułów w języku rosyjskim, polskim i angielskim, dotyczących wspomnianej wyżej problematyki.

Pod koniec lat 1990. zachorował dyrektor Instytutu Geografii Władimir Władimirowicz Worobjow. Pojawił się więc problem wyboru nowego dyrektora. W. W. Worobjow zaproponował kandydaturę Waleriana Afansjewicza. Została ona poparta przez pracowników instytutu.

W. A. Snytko pełnił funkcję dyrektora przez jedną kadencję – od końca 1999 roku do połowy 2005 roku. Na to stanowisko został on oficjalnie mianowany w kwietniu 2000 r., a w maju tego roku został członkiem korespondentem RAN. Będąc dyrektorem, a przedtem wicedyrektorem, Walerian Afanasjewicza postępował zgodnie z dewizą „Pomagaj, nie przeszkadzając". Dzięki zaangażowaniu i wysiłkom W. A. Snytko w 2005 r. Instytut Geografii SO RAN w Irkucku otrzymał imię Wiktora Borysowicza Soczawy.

Fot. 1. Walerian A. Snytko na brzegu Bajkału, 1999
Фот. 1. Валериан А. Снытко на берегу Байкала, 1999
Photo 1. Valerian A. Snytko on the shore of Lake Baikal, 1999

Fot. 2. Na wschodnim wybrzeżu Bajkału, 2001 (od lewej: Walerian A. Snytko, Tadeusz Szczypek, Bimba-Cyrien B. Namzałow)
Фот. 2. На восточном берегу Байкала, 2002 (слева: Валериан А. Снытко, Тадеуш Щипек, Бимба-Цырен Б. Намзалов)
Photo 2. On the east coast of Lake Baikal (from left: Valerian A. Snytko, Tadeusz Szczypek, Bimba-Tsyren B. Namzalov)

Fot. 3. Na skraju masywu piaszczystego Manchan-Ełysu w Zabajkalu, 2004 (od lewej: Giennadij I. Owczinnikow, Erdem C. Dambijew, Stanisław Wika, Bimba-Cyrien B. Namzałow, Tadeusz Szczypek, Walerian A. Snytko)
Фот. 3. У песчаного массива Манхан-Элысу – Забайкалье, 2004 (слева: Геннадий И. Овчинников, Эрдэм Ц. Дамбиев, Станислав Вика, Бимба-Цырен Б. Намзалов, Тадеуш Щипек, Валериан А. Снытко)
Photo 3. On the edge of sands of Mankhan-Elysu – Transbaikalya, 2004 (drom left: Gennadii I. Ovchinnikov, Erdem Ts. Dambiev, Stanisław Wika, Bimba-Tsyren B. Namzalov, Tadeusz Szczypek, Valerian A. Snytko)

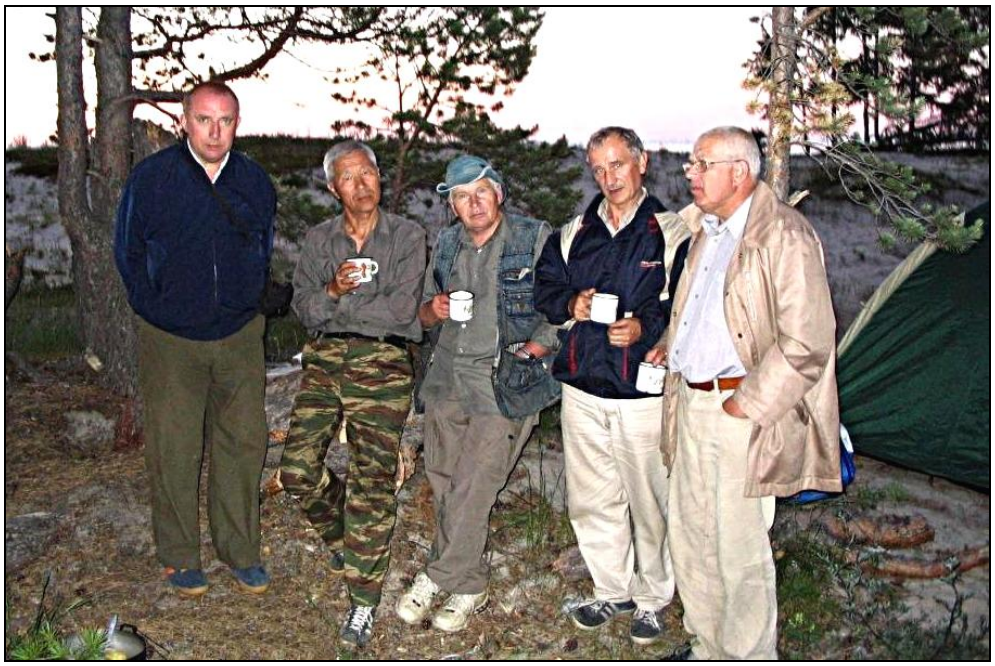

Fot. 4. Wschodnie wybrzeże Bajkału, 2004 (od lewej: Tadeusz Szczypek, Anatolij B. Imietchienow, Giennadij I. Owczinnikow, Stanisław Wika, Walerian A. Snytko)
Фот. 4. Восточное побережье Байкала, 2004 (слева: Тадеуш Щипек, Анатолий Б. Иметхенов, Геннадий И. Овчинников, Станислав Вика, Валериан А. Снытко)
Photo 4. East coast of Lake Baikal, 2004 (from left: Tadeusz Szczypek, Anatolii B. Imetkhenov, Gennadii I. Ovchinnikov, Stanisław Wika, Valerian A. Snytko)

Fot. 5. Obszary piaszczysto-jeziorne południowej Białorusi, 2006 (o lewej: Boris P. Własow, Iwan I, Pirożnik, Walerian A. Snytko, Stanisław Wika)
Фот. 5. Песчано-озерные территории южной Беларуси, 2006 (слева: Борис П. Власов, Иван И. Пирожник, Валериан А. Снытко, Станислав Вика)
Photo 5. Sand and lake areas of southern Belarus, 2006 (from left: Boris P. Vlasov, Ivan I, Pirozhnik, Valerian A. Snytko, Stanisław Wika)

Fot. 6. Na rzeką Borowką w Borze Buzułuckim, 2006 (od lewej: Siergiej I. Żdanow, Tadeusz Szczypek, Oimahmad Rahmonov, Aleksandr A. Czibiliow, Walerian A. Snytko, Walerij P. Cziczagow, Paweł W. Wielmowskij, Natalia N. Spasskaja)
Фот. 6. У реки Боровка, Бузулукский Бор, 2006 (слева: Сергей И. Жданов, Тадеуш Щипек, Оймахмад Рахмонов, Александр А. Чибилев, Валериан А. Снвтко, Валерий П. Чичагов, Павел В. Вельмовский, Наталья Н. Спасская)
Photo 6. On the river Borovka, Buzulukskii Bor, 2006 (from left: Sergei I. Zhdanov, Tadeusz Szczypek, Oimahmad Rahmonov, Aleksandr A. Czibilyov, Valerian A. Snytko, Valerii P. Chichagov, Pavel V. Velmowskii, Nataliia N. Spasskaya)

Fot. 7. Pustynia Błędowska, 2008 (od lewej: Stanisław Wika, Walerian A. Snytko)
Фот. 7. Блендовская пустыня, Польша, 2008 (слева: Станислав Вика, Валериан А. Снытко)
Photo 7. The Blendow Desert, Poland, 2008 (from left: Stanisław Wika, Valerian A. Snytko)

Przeprowadzka do Moskwy

Kierowanie instytutem było dla Waleriana A. Snytko jednym wielkim stresem. Pewnego dnia w 2005 roku, przebywając w Irkucku, uczony poczuł się bardzo źle. Galina Nikołajewna, zaniepokojona stanem jego zdrowia, poradziła mężowi, by zrezygnował ze stanowiska dyrektorskiego. W tym czasie w Moskwie od dawna mieszkał ich młodszy syn Igor i on pomógł rodzicom z przeprowadzką.

Po bardzo nerwowej pracy W. A. Snytko unikał kierowniczych stanowisk i zajął się najzwyklejszą pracą naukowo-badawczą. Wybór nowego miejsca pracy był uwarunkowany zbiegiem okoliczności. Już w 2003 roku główny pracownik naukowy Instytutu Historii Nauk Przyrodniczych i Techniki RAN Inar Iwanowicz Moczałow zaproponował, by W. A. Snytko został recenzentem rozprawy habilitacyjnej W. W. Litowskiego. Po tej wizycie w Moskwie Walerian Afanasjewicz zacieśnił kontakty z I. I. Moczałowem. Dlatego, gdy po upływie 2 lat znów pojawił się w Moskwie, postanowił skierować swe kroki do IHNPiT (*ИИЕТ)*. Tutaj poznał Wierę Aleksandrowną Szirokową – sekretarza rady naukowej historii nauk geograficznych i geologiczno-mineralogicznych. Dzięki jej wstawiennictwu Walerian Afanasjewicz został przyjęty w 2005 roku do instytutu na stanowisko głównego pracownika naukowego w Oddziale Historii Nauk o Ziemi IHNPiT RAN i przepracował tu 16 lat – do ostatnich dni życia.

Od 2006 roku W. A. Snytko został też wykładowcą regionalnej geografii fizycznej, metod terenowych badań geograficznych oraz historii geografii na Wydziale Geograficznym Moskiewskiego Uniwersytetu Państwowego.

Od 2007 r. W. A. Snytko wchodził w skład Kompleksowej Ekspedycji do Badań Historycznych Dróg Wodnych, zorganizowanej przez Instytut Historii Nauk Przyrodniczych i Techniki RAN. W ramach tej ekspedycji uczestniczył on w krajobrazowych i hydrologiczno-hydrochemicznych badaniach terenowych systemów wodnych: Mariińskiego, Wyszniewołockiego, Tichwińskiego, Berezyńskiego i innych (fot. 8–13). Szeroko znane stały się wydane przez niego, we współpracy z kolegami, monografie na podstawie materiałów z tych ekspedycji: „Historyczne drogi wodne Północnej Rosji (XVII–XX w.) i ich rola w zmianie sytuacji

Fot. 8. Rzeka Suchona, Kożuchowo, obwód wołogodzki, 2008 (górny rząd od lewej: Walerian A. Snytko, Nadieżda A. Ozierowa, Nadieżda N. Szczerbinina, Roj S. Szirokow, Wiera A. Szirokowa, Aleksiej A. Sazonow, Wasilij M. Czesnow, Natalia L. Frołowa; dolny rząd od lewej: Wiaczesław A. Nizowcew, Jurij S. Gałkin, Radik M. Adnobajew)
Фот. 8. Река Сухона, Кожухово, Вологодская обл., 2008 (верхний ряд слева: Валериан А. Снытко, Надежда А. Озерова, Надежда Н. Щербинина, Рой С. Широков, Вера А. Широкова, Алексей А. Сазонов, Василий М. Чеснов, Наталья Л. Фролова; нижний ряд слева: Вячеслав А. Низовцев, Юрий С. Галкин, Радик Аднобаев)
Photo 8. Sukhona river, Kozhukhovo, Vologda Region, 2008 (top row from left: Valerian A. Snytko, Nadezhda A. Ozerova, Nadezhda N. Shcherbinina, Roy S. Shirokov, Vera A. Shirokova, Aleksei A. Sazonov, Vasilii M. Chesnov, Nataliia L. Frolova; bottom row from left: Viacheslav A. Nizovtsew, Yurii S. Galkin, Radik M. Adnobaev)

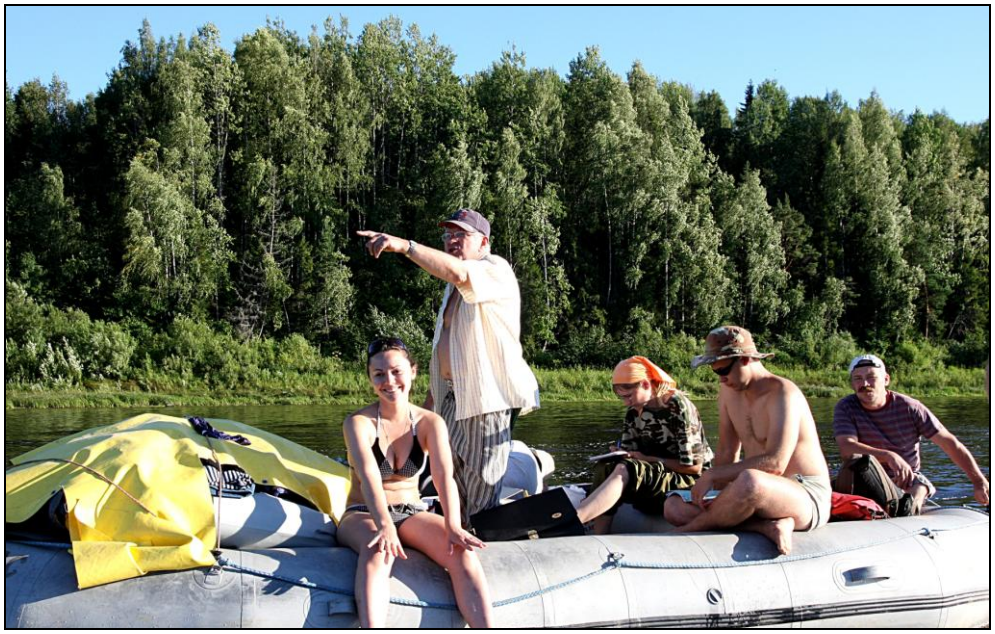

Fot. 9. Rzeka Suchona, Kożuchowo, obwód wołogodzki, 2008 (od lewej: Nadieżda N. Szczerbinina, Walerian A. Snytko, Nadieżda A. Ozierowa, Jurij S. Gałkin, Radik M. Adnabajew)
Фот. 9. Река Сухона. Окр. Кожухово, Вологодская обл., 2008 (слева: Надежда Н. Щербинина, Валериан А. Снытко, Надежда А. Озерова, Юрий С. Галкин, Радик М. Аднабаев)
Photo 9. Sukhona river, Kozhukhovo, Vologda Region, 2008 (from left: Nadezhda N. Shcherbinina, Valerian A. Snytko, Nadezhda A. Ozerova, Yurii S. Galkin, Radik M. Adnabaev)

Fot. 10. Nad rzeką Ponieriotką, okolice wsi Jogła, obwód nowogrodzki, 2009 (od lewej: Natalia G. Dmitruk, Wiera A. Szirokowa, Aleksiej A. Sazonow, Walerian A. Snytko)
Фот. 10. У р. Понерётки, окр. д. Ёгла, Новгородская обл., 2009 (слева: Наталья Г. Дмитрук, Вера Широкова, Алексей А. Сазонов, Валериан А. Снытко)
Photo 10. On the Poneretka river, Yogla village, Novgorod Region, 2009 (drom left: Nataliia G. Dmitruk, Vera A. Shirokova, Aleksei A. Sazonov, Valerian A. Snytko)

Fot. 11. Na brzegu rzeki Siaś, Tichwiński system wodny, 2010 (od lewej: Oleg I. Daniłow, Radik M. Adnobajew, Walerian A.Snytko, Roj S. Szirokow, Aleksiej A. Sazonow)
Фот. 11. На берегу р. Сясь, Тихвинская водная система, 2010 (слева: Олег И. Данилов, Радик М. Аднобаев, Валериан А. Снытко, Рой С. Широков, Алексей А. Сазонов)
Photo 11. On the Syas' river, Tikhvin water system, 2010 (from left: Oleg I. Danilov, Radik M. Adnobaev, Valerian A. Snytko, Roy S. Shirokov, Aleksei A. Sazonov)

Fot. 12. Jezioro Jedlino, Tichwiński system wodny, 2010 (od lewej: Wiaczesław A. Nizowcew, Wasilij M. Czesnow, Walerian A. Snytko, Roj S. Szirokow, Oleg I. Daniłow)
Фот. 12. Озеро Еглино, Тихвинская водная система, 2010 (слева: Вячеслав А. Низовцев, Василий М. Чеснов, Валериан А. Снытко, Рой С. Широков, Олег И. Данилов)
Photo 12. Edlino Lake, Tikhvin water system, 2010 (from left: Viacheslav A. Nizovtsev, Vasilii M. Chesnov, Valerian A. Snytko, Roy S. Shirokov, Oleg I. Danilov)

Fot. 13. Nad Zbiornikiem Rybińskim, Rybińsk, 2011 (górny rząd od lewej: Wiera A. Szirokowa, Natalia L. Frołowa, Wasilij M. Czesnow, Aleksiej A. Sazonow, Roj. S. Szirokow, Nadieżda A. Ozierowa; dolny rząd od lewej: Oleg I. Daniłow, Siergiej W. Kowalenkow, Radik M. Adnobajew, Walerian A. Snytko)
Фот. 13. На берегу Рыбинского водохранилища, г. Рыбинск, 2011 (верхний ряд слева: Вера А. Широкова, Наталья Л. Фролова, Василий М. Чеснов, Алексей А. Сазонов, Рой С. Широков, Надежда А. Озерова; нижний ряд слева: Олег И. Данилов, Сергей В. Коваленков, Радик М. Аднобаев, Валериан А. Снытко)
Photo 13. On the Rybinsk reservoir, Rybinsk, 2011 (top row from left: Vera A. Shirokova, Nataliia L. Frolova, Vasilii M. Chesnov, Aleksei A. Sazonov, Roy S. Shirokov, Nadezhda A. Ozerova; bottom row from left: Oleg I. Danilov, Serguei V. Kovalenkov, Radik M. Adnobaev, Valerian A. Snytko)

ekologicznej" [*Исторические водные пути Севера России (XVII–XX вв.) и их роль в изменении экологической обстановки*] (2009), „Wyszniewołocki system wodny: retrospektywa i współczesność" (*Вышневолоцкая водная система: ретроспектива и современность*) (2011), „Tichwiński system wodny" (*Тихвинская водная система*) (2012), Tichwiński system wodny: retrospektywa i współczesność" (*Тихвинская водная система: ретроспектива и современность*) (2013). W 2016 r. Instytut Historii Nauk Przyrodniczych i Techniki RAN otrzymał prestiżową nagrodę Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego – Kryształowy Kompas za organizację i przeprowadzenie tych ekspedycji.

Za osiągnięcia w działalności naukowo-organizacyjnej W. A. Snytko został odznaczony medalem „Za ofiarną pracę" (*За трудовую доблесть*) (1986). W 1999 r. otrzymał tytuł „Zasłużony działacz nauki RF" (*Заслуженный деятель науки РФ*), z kolei w roku 2005 Snytko został wybrany honorowym członkiem Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego. Był też posiadaczem honorowych dyplomów RTG, honorowych dyplomów Prezydium AN ZSRR, SO AN ZSRR i SO RAN.

Walerian Afanasjewicz Snytko był autorem ponad 800 prac, które przedstawiały wyniki badań z geochemii krajobrazów, krajobrazoznawstwa, geografii gleb, fizycznogeograficznych podstaw optymalizacji wykorzystania środowiska, historii geografii. Będąc uczniem i następcą M. A. Głazowskiej i W. B. Soczawy, Walerian Afanasjewicz włożył niemało trudu dla popularyzacji twórczego dziedzictwa swoich mentorów. Był organizatorem „Czytań pamięci Soczawy" (*Чтения памяти Сочавы*), które od 1980 r. okresowo odbywają się w Instytucie Geografii SO RAN. Szczególną rolę w ostatnich latach zajmowały badania wkładu znanych badaczy do rozwoju ojczystej geografii.

Rozległa i ogólnie znana jest intensywna działalność redakcyjna uczonego, która rozpoczęła się w latach 1970. Razem z akademikiem W. W. Worobjowem w 1980 roku założył on czasopismo „Gieografija i prirodnyje resursy" (*География и природные ресурсы*) i przez długi czas był jego redaktorem naczelnym. Do ostatnich dni życia był członkiem komitetów redakcyjnych czasopism: „Gieografija i prirodnyje resursy" (*География и природные ресурсы*), „Izwiestija RAN. Sierija gieograficzeskaja" (*Известия РАН. Серия географическая*), „Woprosy istorii jestiestwoznanija i tiechniki" (*Вопросы истории естествознания и техники*), „Gieołogija i gieofizika juga Rossii" (*Геология и геофизика юга России*), „Wiestnik Akademii Nauk Czeczenskoj Riespubliki" (*Вестник Академии наук Чеченской Республики*), „Acta Geographica Silesiana" (Sosnowiec, Polska). Pod redakcją W. A. Snytko ukazało się ponad 35 monografii i tomów tematycznych, znanych nie tylko w Rosji, ale też i za granicą.

Jak już wspomniano, Walerian Afanasjewicz chętnie i często publikował swe prace w czasopismach i tematycznych tomach, brał udział w przygotowywanych monografiach, prowadził wielką pracę redaktorską, kierował badaniami w ramach grantów, był członkiem kilku rad naukowych. Mimo znacznych odległości współpracował z polskimi i irkuckimi (będąc już w Moskwie) kolegami, zawsze z entuzjazmem przyjmował zaproszenia i brał aktywny udział w pracach sympozjów i konferencji. I oto w październiku 2021 roku W. A. Snytko razem z żoną pojechał do Sankt-Petersburga, by wziąć udział w XLII corocznej międzynarodowej konferencji naukowej „Nauka i technika w latach burz i wstrząsów – jubileusze A. P. Karpińskiego i L. S. Berga" [*Наука и техника в годы бурь и потрясений (к юбилеям А. П. Карпинского и Л. С. Берга)*]. 28 października przedstawił on referat „Koncepcja pedolitogenezy w dorobku naukowym Marii Alfredowny Głazowskiej" (*Концепция педолитогенеза в научном творчестве Марии Альфредовны Глазовской*) (fot. 14).

Po powrocie z konferencji Walerian Afanasjewicz i Galina Nikołajewna poczuli się źle i wezwali lekarza. Badania wykazały, że zachorowali na Covid-19. Galina Nikołajewna przezwyciężyła dolegliwość. Koledzy i rodzina do ostatniego dnia mieli nadzieję, że Walerian Afanasjewicz wyzdrowieje. W początkach grud-

nia miał wystąpić na konferencji w Muzeum Nauki i Techniki, znane były jego plany dotyczące przygotowania kolejnych publikacji naukowych (np. razem z B. B. Namzałowem na konferencję w Krasnojarsku). Niestety, mimo leczenia, choroba wywołała komplikacje, stan Waleriana Afanasjewicza nagle się pogorszył i 2 grudnia 2021 roku zakończył swe życie…

Fot. 14. 28 października 2021 roku, Sankt Petersburg – ostatnia konferencja naukowa Waleriana A. Snytko
Фот. 14. 28 октября 2021 года, Санкт-Петербург – последняя научная конференция Валериана А. Снытко
Photo 14. October 28, 2021, Saint Petersburg – the last scientific conference of Valerian A. Snytko

Zakończenie: Walerian Afanasjewicz Snytko – człowiek

Walerian Afanasjewicz był człowiekiem nietuzinkowym, ale niezwykle łatwym w kontaktach. W jego charakterze łączyły się: łagodność i wytrwałość, dążenie do celu i skromność, mądrość i wrażliwość. Był człowiekiem pełnym dobroci i wewnętrznego ciepła. Nie ma ludzi niezastąpionych, ale w tym przypadku wątpliwe, by pojawił się ktoś podobny charakterem do Waleriana Afansjewicza… Instytut Geografii im. W. B. Soczawy SO RAN, Oddział Historii Nauk o Ziemi Instytutu Historii Nauk Przyrodniczych i Techniki RAN, Wydział Geograficzny Uniwersytetu Moskiewskiego im. M. W. Łomonosowa straciły nie tylko kolegę, przyjaciela, nauczyciela, ale też ważną część swej historii, wiążącą te instytucje z tradycjami szkół geograficznych przeszłości.

W pamięci kolegów i przyjaciół świetlana postać Waleriana Afanasjewicza Snytko pozostanie na zawsze…

(*Tekst powstał na podstawie wywiadu przeprowadzonego z Walerianem Afanasjewiczem 11 stycznia 2019 roku oraz na podstawie własnych wspomnień i przemyśleń autorów*)

Wpłynął do redakcji: 29 grudnia 2021
Поступила в редакцию: 29 декабря 2021
Received: 29 December 2021